

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN INFORMERAR

Betalar äldre och funktionshindrade rätt avgifter ?

Redovisning av enkätstudie över hur kommunerna i Kalmar län,
vid fastställande av avgifter enligt socialtjänstlagen, beaktar att äldre och
funktionshindrade skall förbehållas tillräckliga medel för personliga behov.

Betalar äldre och funktionshindrade rätt avgifter ?

Meddelande 2000:09

ISSN 0348-8748

ISRN LSTY-H-M-2000/09-SE

Utgiven av: Länsstyrelsen Kalmar län

Ansvarig enhet: Rättsenheten

Författare: Kennert Jonsson

Tryckt hos: Länsstyrelsens tryckeri

Upplaga: 150 ex

FÖRORD

Sedan 1993 har kommunerna rätt att själva besluta om sina avgifter för insatser enligt socialtjänstlagen för äldre och funktionshindrade. Vissa ramar finns emellertid som kommunerna måste följa. Dessa säger att avgifterna skall vara skäliga, att de inte får överstiga kommunernas självkostnader samt att den hjälpbehövande skall förbehållas medel för bl a personliga behov. Från 1999-01-01 uttalas i lagtext också att kommunerna, när avgifterna fastställs, skall försäkra sig om att avgiftstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Länsstyrelsen redogör i denna rapport för resultatet av en enkätstudie som genomfördes hösten 1998 och som har följts upp under år 2000. Studien avser avgifts- och handläggningsregler i länets kommuner. Länsstyrelsen har i studien särskilt koncentrerat sig på hur skyddet mot felaktiga avgifter för den enskilde fungerar. Vidare lämnas förslag på viktiga punkter att beakta när den individuella avgiften fastställs.

Mot bakgrund av den försämrade ekonomin i många kommuner under 1990-talet har avgifterna för enskilda omsorgstagare diskuterats mycket. Därför kan det vara viktigt att här nämna att enskildas avgifter för sådan vård och omsorg som här avses, i hela landet beräknas täcka endast ca två - fyra procent av kommunernas faktiska kostnader för omsorgen, trots genomförda avgiftshöjningar under det senaste decenniet.

Länsstyrelsen vill tacka alla som medverkat i denna kartläggning. Vi hoppas att Länsstyrelsens rapport skall bidra till en utveckling mot ändå mera "riktiga" avgiftsbeslut, till gagn för de människor som behöver kommunernas olika insatser.

Stig Lindahl

Kennert Jonsson

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Nivån på och utformningen av kommunernas avgifter för insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) för äldre och funktionshindrade har i olika omgångar aktualiserats alltsedan kommunerna från mars 1993 fick rätt att i stora drag själva bestämma i dessa frågor. Massmedia har i omgångar diskuterat dessa frågeställningar och man har bl a pekat på stora skillnader i nivåer på avgifterna mellan olika kommuner.

Lagbestämmelserna runt avgiftsfrågorna har varit oförändrade mellan 1993-03-01 och 1998-12-31, då en viss förändring av bestämmelserna skedde.

Två kommuner har avgiftssystem som gäller från 1999. Övriga kommuners avgiftssystem är äldre men flera har ändrats i några avseenden sedan de beslutades. *Det finns i princip lika många avgiftssystem som det finns kommuner.*

Elva av länets 12 kommuner har beslutat om förbehållsbelopp vid hemtjänstinsatser. En kommun har högre förbehållsbelopp vid hemtjänst för personer som är yngre, än för ålderspensionärer. Förbehållsbeloppen för äldre ensamstående varierar mellan 3047:- per månad och 4059:- per månad i länets kommuner.

Alla kommuner har förbehållsbelopp vid särskilt boende. För ensamstående äldre varierar månadsbeloppen mellan 1350:- och 3751:-. Skillnaden beror till största delen på att kostnaden för mat i det förstnämnda fallet ingår i den totalavgift den enskilde betalar. När det gäller det högre förbehållsbeloppet måste den enskilde på sitt förbehållsbelopp själv stå för matkostnaden. Vilka utgiftsposter som förbehållsbeloppen bör omfatta behandlas på sidan sex.

Det är en brist att förbehållsbelopp vid hemtjänst inte finns överallt.

Det är kommunens uppgift att tillse att den enskilde debiteras rätt avgift.

En väsentlig fråga är om kommunerna faktiskt, och för omsorgstagaren automatiskt, tar hänsyn till sina beslutade förbehållsbelopp. I uppgifterna från 1998 framgår att i en kommun fick omsorgstagaren själv ansöka om att hänsyn skulle tas till kommunens förbehållsbelopp. Från kommunen ifråga uppger man nu att handläggningen är oförändrad. Den enskilde får dock information om möjligheten att söka jämkning. *Att den enskilde själv måste ansöka om att förbehållsbeloppet skall beaktas står i strid mot tanken bakom generella förbehållsbelopp i kommunerna och bör snarast ändras.*

Ett exempel på konsekvenserna av att en avgift inte var rätt (troligen har hänsyn ej tagits till kommunens förbehållsbelopp) visar en dom daterad 2000-09-15 från Länsrätten i Kalmar län där en person, utan att några specifika förhållanden förelåg, tillerkändes försörjningsstöd jämlikt 6 § SoL under boende på ett servicehus. Om avgiften hade varit rätt borde personen inte behövt ansöka om försörjningsstöd. Av Socialstyrelsens Allmänna råd ”Vissa avgifter för äldre och funktionshindrade” framgår bl a. *”Att den enskilde enligt förarbetena måste förbehållas tillräckliga medel för personliga behov som ligger utanför det försörjningsstöd som regleras i 6 b § SoL innebär att en avgift aldrig kan sättas till en sådan nivå att behov av ekonomiskt bistånd till försörjning uppstår”.*

Enligt Länsstyrelsens mening bör *uträkningen av avgiften* för den enskilde, där det även framgår hänsynstagande till förbehållsbelopp, betraktas som *en upprättad handling som skall kunna tillhandahållas. Därför måste den sparas*. Då kan tillsynsmyndigheten i efterhand granska handläggningen. Fem kommuner uppger att handlingen sparas, en kommun uppger att så inte sker.

Vid en jämförelse med Boende- och avgiftsutredningens beräkningar avseende förbehållsbelopp överstiger några kommuners förbehållsbelopp vid hemtjänstinsatser utredningens nivåer. Detta är positivt!

Vid fastställande av avgifter enligt SoL skall hänsyn tas till avgifter för kommunal hälso- och sjukvård. Då endast en kommun tar ut sådana avgifter berörs länet marginellt av denna bestämmelse.

Frågan om kommunerna regelmässigt beaktar att avgiften inte blir så stor att den enskilde avstår från nödvändig vård och omsorg av ekonomiska skäl, besvaras olika. Åtta kommuner hänvisar endast till sina förbehållsbelopp eller svarar nej. Enligt Länsstyrelsens mening krävs *här en individuell bedömning i varje ärende*. Endast någon kommun gör sådan. Här finns således *brister i handläggningen*.

Sju kommuner säger sig regelmässigt beakta att kvarboende make kan bo kvar i ursprunglig bostad med rimliga privatekonomiska villkor, när den andra maken måste byta boende. Det bostadsbyte som här avses är flyttning till särskild boendeform. Ytterligare fyra kommuner tar hänsyn till kvarboende makes förhållanden enligt de handlingar som ingivits till Länsstyrelsen. En kommun anger att den enskilde får ansöka om prövning/jämkning. En *lagändring har här skett från 1999-01-01* som klart fastslår att *"När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation"*. Av studien framgår således att en kommun inte aktivt "försäkrar" sig om makens/sambons situation före beslut om avgift utan förlitar sig på att den enskilde själv ansöker om jämkning. *Detta förfarande strider alltså mot lagbestämmelsen*.

Åtta kommuner säger sig beakta en ensamboendes önskan att kunna behålla sin ursprungliga bostad en viss tid efter flyttning till särskild boendeform. Som regel får detta då ske under tre månader. Två kommuner anger att den enskilde får ansöka om prövning/jämkning i detta fall.

Vissa utgiftsposter kan vara svåra att klara på det förbehållsbelopp en kommun fastställt. En fråga gäller om kommunen regelmässigt beaktar utgifter för bl a snöskottning, fotvård, tandvård, sjukvårdsavgifter och merkostnader till följd av funktionshinder. Svaren från kommunerna skiftar mycket. De flesta svarar nej, någon kommun nämner att läkemedel upp till högkostnadsskydd ingår i förbehållsbeloppet. Några kommuner uppger att jämkning får sökas. *Länsstyrelsen anser att det är kommunens uppgift att tillse att den enskilde har medel till dessa utgifter. Den enskilde skall inte själv behöva ansöka om jämkning. Däremot måste den enskilde ge kommunen information om att han/hon har dessa merutgifter*.

Av de handlingar som kommunerna bifogat enkätsvaren till Länsstyrelsen framkommer att *flera kommuner har fastställt avgifter*, t ex per månad, per dag eller per timma för vissa specifikt angivna insatser (främst trygghetslarm och korttidsvård). Ingenstans framkommer tydligt om kommunerna tar hänsyn till dessa avgifter vid avgiftsbeslut rörande t ex hemtjänst. *Länsstyrelsen anser att hänsyn självklart skall tas till dessa avgifter om insatserna beviljats för att den enskilde skall kunna leva ett så normalt liv som möjligt, kunna bo kvar i nuvarande boende och bli tillförsäkrad en skälig levnadsnivå*.

En annan viktig fråga är om kommunen lämnar information till omsorgstagarna om kommunens avgiftssystem och om att särskild hänsyn kan/skall tas till vissa förhållanden eller merkostnader som kan vara aktuella. Sex kommuner uppger sig lämna skriftlig information om avgiftssystemet. Tre kommuner lämnar information om att hänsyn skall tas till vissa förhållanden. *Länsstyrelsen bedömer att informationen till omsorgstagarna brister påtagligt vad gäller hänsynstagande till individuella förhållanden vid avgiftssättningen.*

Viktiga punkter vid fastställande av avgift

Länsstyrelsen anser att följande punkter är viktiga vid fastställande av avgift/avgiftsbeslut:

- Ett individuellt avgiftsbeslut (fastställande av avgift för en viss person) måste fattas. Detta moment utgör inte endast en matematisk beräkning utan innefattar även en bedömning utifrån de övriga fakta som finns. Detta beslut, med underlag för beslutet, måste dokumenteras och sparas. Detta kan ske i personakten.
- Avgiftsbeslutet bör vara tydligt utformat och i text tydligt skilt från underlagsuppgifterna.
- Principen vid fastställande av avgift är att det är kommunens skyldighet att se till så att den enskilde debiteras rätt avgift. Detta är särskilt viktigt eftersom ett individuellt avgiftsbeslut enligt nuvarande lagstiftning i princip inte kan överklagas som förvaltningsbesvär. Enbart laglighetsprövning enligt kommunallagen kan ske. Vidare berör avgiftssättningen en grupp i samhället med åtskilliga som har svårt att bevaka sina rättigheter.
- Kommunerna bör utarbeta skriftligt informationsmaterial att lämna till den enskilde om vilka förhållanden/faktorer som normalt har betydelse vid avgiftssättningen. Förhållanden och särskilda utgifter som nämns under punkten E. i denna rapport bör i lämplig form vara med. Sådan information används inte på ett strukturerat sätt av kommunerna idag, enligt vad denna studie visar.
- För att kommunen skall kunna fatta ett riktigt beslut om avgifterna måste den ha ett tillförlitligt beslutsunderlag. Den enskilde eller företrädare för denne har huvudansvaret för att detta underlag kommer kommunen till handa. Därför måste den enskilde i god tid före det avgiftsbeslutet fattas få information om vilka uppgifter som kommunen behöver.
- Innan avgiften fastställs bör kommunen, enligt sin serviceskyldighet jämlikt 4 § förvaltningslagen, via det inhämtade materialet kontrollera om man kan anta att den enskilde förstått den lämnade informationen. I annat fall måste informationen kompletteras och/eller hjälp lämnas.
- Det är inte tillfyllest att, som nu ofta sker, enbart ta hänsyn till kommunens förbehållsbelopp samt den enskildes inkomster och boendekostnad vid fastställande av avgift. Nedsättning av avgiften (jämkning) kan behöva ske efter en mera individuell prövning. Sådan individuell prövning skall alltid ske och den skall äga rum före fastställande av avgift.
- Även den individuella prövningen bör dokumenteras och sparas.

Bakgrund

Länsstyrelsen har som en del av sitt tillsynsansvar enligt 68 § SoL valt att kartlägga kommunernas avgiftssystem och handläggningsrutiner avseende skyddet mot felaktiga avgifter inom äldre- och handikappomsorgen. Länsstyrelsen har vidare i ett par enskilda tillsynsärenden uttalat kritik mot kommunernas handläggning i dessa frågor. I ett tillsynsärende saknades ett dokumenterat individuellt avgiftsbeslut, och således även underlag för beslutet, varför Länsstyrelsen inte kunnat se hur avgiften beräknats.

Länsstyrelsen har därför som verksamhetstillsyn med start under hösten 1998 och med uppföljning under år 2000 genomfört en studie om kommunernas avgiftssystem och handläggningsrutiner.

Syfte

Studien har främst syftat till att få kännedom om kommunernas regler för och handläggning av fastställande av avgifter för enskilda i relation till bestämmelserna om ”tillräckliga medel för sina personliga behov” enligt 35 § 2:a stycket SoL. Vidare har Länsstyrelsen önskat att på ett så praktiskt sätt som möjligt visa på hur handläggningen av dessa frågor bör ske.

Metod

Länsstyrelsen sände under hösten 1998 ut en enkät till samtliga kommuner i länet med frågor om regler och handläggning. I stor utsträckning följdes i enkäten Socialstyrelsens Allmänna råd (1998:1 (S)) ”Vissa avgifter för äldre och funktionshindrade”. Utifrån nämnda enkät skulle en skriftlig rapport med Länsstyrelsens kommentarer arbetas fram och delges kommunerna. Uppföljning av enkätsvaren har skett under år 2000.

Lagbestämmelser

Lagbestämmelserna runt avgiftsfrågorna har varit oförändrade mellan 1993-03-01 och 1998-12-31, då en viss förändring skedde. Denna studie har pågått under tiden förändringen ägt rum. Nuvarande bestämmelser om rätten att ta ut avgifter gäller från 1999-01-01 och lyder:

”För hemtjänst, ... sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 21 § tredje stycket ... får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen själv bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen, uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala

levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att avgiftstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.” (35 § SoL)

Reglerna, inkl förarbeten till lagreglerna, om att förbehållas ”tillräckliga medel för sina personliga behov” kan i sina huvuddrag sägas ha varit oförändrade alltsedan 1993.

Kommunernas svar och länsstyrelsens kommentarer

A. Gällande avgiftssystem.

Denna studie utgår från de avgiftssystem som kommunerna följde hösten 1998, samt de förändringar som därefter skett. De båda äldsta avgiftssystemen var från år 1993. Två trädde i kraft 1998. Emmaboda och Västerviks kommuner har nu avgiftssystem gällande från våren 1999.

B. Finns förbehållsbelopp?

Elva av länets 12 kommuner har förbehållsbelopp vid hemtjänstinsatser. Nybro har högre förbehållsbelopp vid hemtjänst för personer i åldern 19 – 64 år, än för ålderspensionärer. För barn har Kalmar, Nybro och Västervik särskilda förbehållsbelopp.

Elva kommuner har vid hemtjänstinsatser fastställda förbehållsbelopp både för ensamstående och för makar/sambor.

Förbehållsbeloppen för äldre ensamstående i länets kommuner varierar mellan 3047:- (Högsby) och 4059:- (Vimmerby).

Samtliga kommuner har förbehållsbelopp för ensamstående vid särskilt boende. Två kommuner har fastställda förbehållsbelopp även för makar/sambor vid särskilt boende. För ensamstående varierar förbehållsbeloppen mellan 1350:- (Högsby) och 3751:- (Kalmar).

Emmaboda är den enda kommunen som har samma förbehållsbelopp vare sig man betalar för hemtjänst i ordinärt boende eller bor i särskilt boende. Kalmar, som tidigare haft samma princip, har nu höjt förbehållsbeloppet i särskilt boende med 82:-.

Ingen kommun har fastställt förbehållsbelopp vid andra insatser enligt SoL (t ex ledsagarservice).

En sammanställning av gällande förbehållsbelopp för länets kommuner finns som bilaga.

Länsstyrelsens kommentar.

Kommunerna bör vid sin avgiftsättning ha förbehållsbelopp oberoende av om insatserna sker i ordinärt eller särskilt boende. En kommun (Torsås) har ej sådant vid hemtjänst i ordinär bostad. Förbehållsbeloppens storlek varierar relativt mycket mellan kommunerna. Vid beslut om förbehållsbelopp bör särskild hänsyn tas till yngre människor med funktionshinder för att för

dem möjliggöra ett aktivt deltagande i samhällslivet. Nybros exempel med ett högre förbehållsbelopp för personer yngre än 65 år är positivt.

I mars 1999 presenterade *Boende- och avgiftsutredningen* sina förslag rörande enskildas avgifter till kommunerna. Utredningen har beräknat förbehållsbelopp, "riktvärden", uppgående till, omräknat enligt prisbasbelopp för år 2000, 3721:- för ensamstående och 6161:- för makar/sammanboende. Om kost ingår i insatsen och en totalsumma erläggs beräknas förbehållsbelopp på 1754:- för ensamstående och 3050- för makar/sammanboende. För funktionshindrade under 65 år beräknas förbehållsbelopp på 4392:- för ensamstående och 7244:- för makar/sammanboende.

Boende- och avgiftsutredningen anger följande exempel på utgiftsposter som ryms inom ramen för utredningens beräknade riktvärde beträffande förbehållsbelopp för äldre, i de fall dessa får stå för alla normala kostnader själva. Länsstyrelsen delar utredningens åsikt att dessa poster bör tillgodoses inom förbehållsbeloppets ram.

Livsmedel
Kläder, skor
Fritid
Hygien
Förbrukningsvaror
Dagstidning, telefon, TV-licens
Möbler, husgeråd
Hemförsäkring
Hushållsel
Resor
Öppen hälso- och sjukvård
Läkemedel
Tandvård.

Vid en jämförelse mellan nuvarande förbehållsbelopp i länet och Boende- och utgiftsutredningens beräkningar har Borgholm och Vimmerby förbehållsbelopp vid hemtjänstinsatser som överstiger utredningens miniminivåer. Tre andra kommuners (Emmabodas, Kalmars och Mönsterås) förbehållsbelopp överstiger utredningens nivå för makar/sammanboende vid hemtjänst. Två kommuner (Emmaboda, Mönsterås) ligger nästan på utredningens nivå vid hemtjänst för ensamstående. I övrigt understiger förbehållsbeloppen utredningens föreslagna nivåer.

C. Tar kommunen hänsyn till förbehållsbeloppet?

Av avgiftsuträknings- eller beslutsblanketter från sju kommuner framgår att dessa kommuner i de individuella ärendena tar hänsyn till sina beslutade förbehållsbelopp. I en kommun (Hultsfred) är hjälptagaren tvungen att själv ansöka om att hänsyn skall tas till förbehållsbeloppet. Information lämnas om denna möjlighet.

Handling som visar att man faktiskt tagit hänsyn till förbehållsbeloppet och hur beräkningen skett, sparas i fem kommuner. En kommun (Borgholm) uppger att detta inte sparas.

Länsstyrelsens kommentar.

Det är kommunens uppgift att tillse att den enskilde hjälptagaren debiteras rätt avgift. Det är därför en självklarhet att den enskilde själv inte skall behöva bevaka, eller ansöka om, att hänsyn tas till fastställt förbehållsbelopp.

Enligt en dom, som ägt laga kraft, från Länsrätten i Kalmar län tillerkändes nyligen en person i Hultsfreds kommun, utan att några specifika förhållanden förelåg, försörjningsstöd med 655 kronor avseende en månad under boende på ett servicehus. Troligen har hänsyn här ej tagits till kommunens förbehållsbelopp. Om lagbestämmelserna om avgifter följts borde personen ifråga inte haft behov av att ansöka om försörjningsstöd.

En handling som visar hur uträkningen av avgiften gått till upprättas som regel. Denna handling utgör underlag för fastställandet av avgiften/avgiftsbeslutet. Av denna framgår bl a om man tagit hänsyn till förbehållsbeloppet. Handlingen, som upprättats på förvaltningen, kan enligt Länsstyrelsens bedömning inte endast betraktas som "minnesanteckning" eller dyl utan är en allmän handling i tryckfrihetsförordningens mening. Den måste då kunna tillhandahållas. Handlingen måste således sparas, vilket lämpligen sker i personakten. En av länets kommuner sparar ej denna handling. En anledning till att handlingen bör sparas är, utöver kopplingen till bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen, att Länsstyrelsen vid tillsyn skall kunna se hur kommunen handlagt avgiftsärendet.

D. Har kommunen fastställt avgifter för den kommunala hälso- och sjukvården?

Tio kommuner uppger att de inte har fastställt avgifter för kommunal hälso- och sjukvård. Emmaboda har gjort detta gällande utprovning av tekniska hjälpmedel, vistelse vid dagverksamhet för dementa samt vid vistelse för dagrehabilitering. En kommun (Oskarshamn) har inte svarat.

Länsstyrelsens kommentar.

Vid fastställande av avgift enligt SoL skall hänsyn tas till avgifter för kommunal hälso- och sjukvård. Då endast en enda kommun uppger sig ta ut sådana avgifter berörs länets kommuner marginellt av denna bestämmelse.

E. Beaktar kommunerna, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt att avgiften inte blir så betungande att en enskild som har berättigade vård- och omsorgsbehov avstår från nödvändig vård av ekonomiska skäl?

Åtta kommuner hänvisar här endast till sina förbehållsbelopp eller svarar nej. En kommun svarar att den enskilde måste ansöka om förbehållsbelopp och en annan kommun att den enskilde får söka jämkning. En kommun (Mörbylånga) uppger att avgiften vid behov jämkas av ekonom. En kommun svarar att man lämnar besvärshänvisning.

Länsstyrelsens kommentar.

En individuell prövning erfordras som regel för att undvika att personer skall avstå från nödvändig vård av ekonomiska skäl. Länsstyrelsen har nyligen i ett tillsynsärende uttalat kritik mot en kommun där avgiftsnivån var så hög att den enskilde blev tvungen att avstå från beviljade hemtjänstinsatser. I vissa fall, kanske främst för yngre med psykiska problem, kan den personliga ekonomin vara svårt belastad på grund av skulder. Det är viktigt att kommunerna vid sina avgiftsbeslut är medvetna om sådana förhållanden.

Beaktar kommunerna, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt att avgiften inte medför en sådan ekonomisk situation för samboende/makar att ena makens vårdbehov aktualiserar en skilsmässa?

De tre kommuner som svarar ja uppger ”via socialnämndens AU” eller ”avgiften är så låg att skilsmässa inte är något alternativ” respektive ”ansökan om jämkning kan ske”. En annan kommun uppger att ”vi ser till den som har vårdbehovet (inkomsten)”. En kommun uppger att man får in uppgift om den andra makens hyra. Någon kommun svarar nej, övriga svarar inte eller hänvisar till förbehållsbelopp.

Länsstyrelsens kommentar.

Se nästa fråga!

Beaktar kommunerna, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt att kvarboende make kan bo kvar i ursprunglig bostad med rimliga privatekonomiska villkor, när andra maken måste byta boende?

Sju svarar ja på denna fråga. Av de handlingar som bifogats enkätsvaren till Länsstyrelsen framgår att ytterligare fyra kommuner enligt sina regler beaktar kvarboendes situation. Något svar är emellertid mycket oklart. En kommun (Nybro) uppger att den enskilde får ansöka om prövning/jämkning. Exempel på hur kommunerna gör är följande. Makarna erbjuds att få inkomsterna hoplagda. Varje make bedöms som ensamstående. En kommun svarar ”via socialnämndens AU, formel finns”. Ett svar är ”får in uppgift angående andra makens hyra”.

Länsstyrelsens kommentar.

En tydlig lagreglering ger numera kommunerna, när avgifterna fastställs, skyldighet att försäkra sig om att avgiftstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation. Detta gäller både när avgiftstagaren beviljas särskilt boende eller får andra insatser såsom hemtjänst. Bestämmelsen innebär att avgiftsbeslut inte får fattas innan den för bedömningen nödvändiga utredningen kommit till stånd. Alla kommuner följer tyvärr inte denna lagregel.

Beaktar kommunerna, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt att ensamboende kan behålla sin ursprungliga bostad en viss tid efter flyttning till särskild boendeform?

Åtta kommuner svarar ja. I två av dessa får emellertid den enskilde begära prövning/ansöka om jämkning för att kunna behålla bostaden. Vid ett nej-svar anges också att särskild ansökan om

jämkning då måste ske. Tre kommuner svarar direkt nej. En av dessa uppger att korttidsvistelse i särskild boendeform i många fall ägt rum före definitiv inflyttning. De kommuner som accepterar att den ursprungliga bostaden behålls uppger som regel att detta får ske under tre månader. Någon kommun uppger att detta avser lägenhet, gäller det villa får den behållas under sex månader.

Länsstyrelsens kommentar.

Kommunerna bör ge den enskilde möjlighet att behålla sin ursprungliga bostad en period efter flyttning till särskilt boende. Tydliga regler om detta bör finnas i varje kommun.

Beaktar kommunerna, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt utgifter för

- privat utförd städning, hemhandling, snöskottning och fotvård, när dessa tjänster inte ryms i det kommunala åtagandet,

- tandvård, läkarvård, annan sjukvårdande behandling, läkemedel, resor, andra kostnader som möjliggör ett aktivt deltagande i samhällslivet, merkostnader till följd av funktionshinder?

Svaren på dessa frågor skiftar. De flesta kommuner svarar nej. Några kommuner uppger att jämkning får sökas. Vad gäller kostnader för läkemedel omnämner en kommun att utgift upp till högkostnadsskydd ingår i förbehållsbeloppet. Vad gäller kostnader för resor svarar en kommun ja.

Länsstyrelsens kommentar.

Kommunernas svar skiftar mycket. I vissa fall måste den enskilde ansöka om jämkning för att hänsyn skall tas till speciella förhållanden/speciella utgifter. Då så måste ske är förfaringsättet felaktigt. Eftersom det är kommunens uppgift att tillse att den enskilde garanteras tillräckliga medel för personliga behov, måste kommunerna göra en individuell bedömning av betalningsförmågan i varje enskilt fall innan beslut om avgift fattas. Den individuella bedömningen bör också dokumenteras och sparas. Det individuella avgiftsbeslutet kan inte överklagas enligt bestämmelserna i SoL (förvaltningsbesvär). Däremot kan, vid överklagande, laglighetsprövning enligt kommunallagen ske.

Flera kommuner anger att de har fastställda avgifter för vissa insatser och för dessa debiteras avgift i regel mer månad, per dag eller per timma. Insatserna gäller främst trygghetslarm (åtta kommuner) och korttidsvård (fem kommuner), men även fotvård, dagverksamhet, yttre hemtjänst, tillfällig hemtjänst, tvättavgift, extra tjänster som ej ingår i hemtjänsten samt "extra bosome". Det sistnämnda prövas enligt 6g § SoL. Av kommunernas handlingar framgår inte klart om respektive kommun tar hänsyn till utgifter för dessa insatser vid sina avgiftsbeslut. Enligt Länsstyrelsens mening är det självklart att hänsyn skall tas till dylika utgifter utgörande "medel för personliga behov" om de avser insatser som beviljats den enskilde för att denne skall kunna leva ett så normalt liv som möjligt, kunna bo kvar i nuvarande boende och bli tillförsäkrad en skälig levnadsnivå.

F. Har kommunen någon blankett för prövningarna enligt punkt E?

Åtta kommuner svarar nej på frågan och en kommun svarar ja. Sistnämnda kommun (Emmaboda) åsyftar en blankett som tar upp inkomster och beträffande utgifter främst boendekostnad.

Länsstyrelsens kommentar:

För att underlätta kommunernas bedömningar och för att dessa skall bli så allsidiga och så rättvisa som möjligt bör kommunerna ha särskilda blanketter eller motsvarande för denna prövning. Sådana saknas idag.

G. Lämnas skriftlig information till omsorgstagarna om kommunens avgiftssystem och information om att hänsyn vid avgiftsättningen skall tas till individuella förhållanden (punkt E)?

Sex kommuner lämnar skriftlig information om avgiftssystemet och sex gör det ej. Tre kommuner säger sig lämna information om att hänsyn skall tas till vissa förhållanden. I bestämmelser från Västervik framgår nu tydligt att kommunen skall informera den enskilde om den lagstiftning som reglerar rätten att ta ut avgifter (35 § SoL) och om kommunens avgiftssystem.

Länsstyrelsens kommentar.

Se under fråga H.

H. Om skriftlig dokumentation lämnas till omsorgstagarna, sker det regelmässigt en viss tid före det avgiftsbeslutet fattas?

Tre kommuner svarar ja. Dessa lämnar informationen en månad innan, vid ansökan eller vid inkomstförfrågan. Fyra kommuner svarar nej.

Länsstyrelsens kommentar.

Det är viktigt att tydlig skriftlig information om avgiftssystemet och om kommunens skyldighet att ta individuella hänsyn, lämnas. Denna information bör lämnas i god tid före det fastställande av individuell avgift (fattande av avgiftsbeslut) äger rum. Detta är viktigt för att den enskilde eller företrädare för denne skall ha möjlighet att få fram nödvändigt underlag.

Förbehållsbelopp år 2000 i kommunerna i Kalmar län

	Hemtjänst Ensamstående	Makar/sammanboende	Särskilt boende Ensamstående	Makar/sb
Borgholm	3813	6741	1380	
Emmaboda 1)	3700	6600	3700	6600
Hultsfred	3500	5500	1500	
Högsby	3047	5073	1350	
Kalmar	3669 2471 (-18 år, hemmavarande)	6179	3751	
Mönsterås 2)	3700	6250	3700	6250
Mörbylånga 3)	3370	5500	min. 1399	
Nybro	3599 (65 år--) 3843 (19-64 år) 2471 (-18 år)	6039 (65 år--) 6405 (19-64 år)	1632 (65 år--) 1876 (-64 år)	
Oskarshamn	3167 4)	5387 4)	min. 1351	
Torsås	0	0	1680	
Vimmerby	4059	6673	1575 (vissa namngivna särskilda boenden)	
Västervik	3418 "--18 år = socialbidragsnormen	5590	1399 (heldygnsomsorg)	

1) Gäller från 2000-07-01. 2) Gäller från 2000-10-01. 3) Justeras under 2000 med begravningsavgift.
4) Avser även boende i servicelägenhet.

Socialnämnder/nämnder för äldre och
handikappomsorg
i Kalmar län

Avgifter från omsorgstagare.

Vilka avgiftssystem som kommunerna skall ha för insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) för äldre och funktionshindrade har diskuterats mycket under senare år. I detta sammanhang kommer bli frågorna om förbehållsbelopp ("tillräckliga medel för sina personliga behov" enligt 35 § 2:a st SoL) upp.

Som ett led i sin tillsynsuppgift ämnar Länsstyrelsen nu kartlägga kommunernas avgiftssystem och handläggningsrutiner vad avser skyddet mot felaktiga avgifter.

Länsstyrelsen önskar få del av följande:

- Kommunens beslut rörande nuvarande avgiftssystem
- Skriftliga handläggningsrutiner vid fastställande av individuella avgifter
- Utrednings- respektive beslutsdokument beträffande individuella avgifter
- Beslutsmeddelande om fastställd avgift
- Skriftlig information till omsorgstagarna om avgiftssystemet.

Länsstyrelsen önskar vidare få bifogad enkät besvarad. Enkäten bör besvaras även om svar på vissa enkätfrågor kan fås ur ovannämnda handlingar.

Ovan begärda handlingar och besvarad enkät bör vara Länsstyrelsen tillhanda senast 1998-09-25.

Marianne Brandén

Kennert Jonsson

ENKÄT

rörande kommunens avgiftssystem för insatser enligt socialtjänstlagen för äldre och funktionshindrade.

Kommun:.....

Namn på den person som svarar:Befattning:.....

När började nuvarande avgiftssystem att gälla?.....

Pågår arbete med förändring av avgiftssystemet?.....

Om ja, när beräknas nytt sådant träda i kraft?.....

1. Finns förbehållsbelopp fastställt vid hemtjänstinsats?

Om ja, ange summa.....

2. Finns förbehållsbelopp fastställt vid särskilt boende?.....

Om ja, ange summa.....

3. Finns förbehållsbelopp fastställt vid andra insatser?.....

Om ja, redovisa insats och förbehållsbelopp.

.....
.....

4. Hur tas hänsyn till kommunens förbehållsbelopp vid fastställande av avgift? Dokumenteras detta och sparas dokumentationen? (Att hänsyn tas till förbehållsbeloppet kanske framgår av uträkningsblankett el dyl)

.....
.....
.....

5. Har kommunen fastställt avgifter för den kommunala hälso- och sjukvården?

Om ja, redovisa dessa.....

.....
.....
.....

6. Beaktar kommunen, i sina regler eller vid individuell prövning, regelmässigt följande förhållanden/faktorer inför beslut om avgift?

a) Att avgiften inte blir så betungande att en enskild som har berättigade vård- och omsorgsbehov avstår från nödvändig vård av ekonomiska skäl?.....

Om ja, hur sker prövningen?.....

.....

b) Att avgiften inte medför en sådan ekonomisk situation för samboende/makar att ena makens vårdbehov aktualiserar en skilsmässa.....Om ja, hur sker prövningen?.....

.....

c) Att kvarboende make kan bo i ursprunglig bostad med rimliga privatekonomiska villkor, när andra maken måste byta boende.....

Om ja, hur sker prövningen?.....

.....

d) Att ensamboende kan behålla sin ursprungliga bostad en viss tid efter flyttning till särskild boendeform.....

Om ja, hur sker prövningen?.....

.....

.....

- Utgifter för

e) Privat utförd städning, hemhandling, snöskottning och fotvård när dessa tjänster inte ryms i det kommunala åtagandet.....

Om ja, hur sker prövningen?

.....

f) TandvårdOm ja, hur sker prövningen?

g) LäkavårdOm ja, hur sker prövningen?

h) Annan sjukvårdande behandling (för personer med hemtjänst)

Om ja, hur sker prövningen?

i) Läkemedel Om ja, hur sker prövningen?

j) Resor, både för vård och andra behov, t ex inköp, besök hos barn

Om ja, hur sker prövningen?

k) Andra kostnader som möjliggör ett aktivt deltagande i samhällslivet

Om ja, hur sker prövningen?

l) Merkostnader till följd av funktionshinder

Om ja, hur sker prövningen.....

7. Har kommunen någon blankett för prövningarna enligt punkt 6? Om ja, bifoga denna.
Om blankett ej finns, hur sker dokumentationen? Sparas den?.....
.....
.....

8. Lämna kommunen regelmässigt skriftlig information om avgiftssystemet till omsorgs-tagarna?
..... Om ja, ingår i denna information att hänsyn vid avgiftsättningen skall tas till
förhållanden/faktorer under punkt 6 ovan?

9. Om kommunen lämnar skriftlig information om avgiftssystemet till omsorgstagarna, lämnas
denna information regelmässigt viss tid före det avgiftsbeslutet fattas?
Om ja, hur lång tid innan?

Frågor angående enkäten ställs till Kennert Jonsson tel 0480-82121.

Den besvarade enkäten sänds till: Länsstyrelsen, sociala funktionen, 391 86 Kalmar,
senast 1998-09-25.

Tack för hjälpen!

LÄNSSTYRELSEN
KALMAR LÄN

2000-03-28

502-4972-98

Social- och omsorgsnämnder i Kalmar län

Angående avgifter inom äldre- och handikappomsorgen.

Hösten 1998 begärde Länsstyrelsen svar på en enkät ang. kommunernas regler för avgifter, från omsorgstagare, för insatser enligt socialtjänstlagen till äldre och funktionshindrade. Vi håller nu på att slutföra arbetet med denna studie.

Vi erhöll 1998 uppgifter om då gällande avgiftssystem, handlägningsrutiner, förbehållsbelopp, blanketter som användes och information som lämnades till omsorgstagarna. Se bifogad kopia av enkät med missivskrivelse från år 1998.

Länsstyrelsen önskar nu veta vilka förändringar som skett sedan hösten 1998. Har avgiftsreglerna och/eller handläggningen av avgiftsfrågorna ändrats därefter? Om förändring inträffat vad gäller regler, handläggning, förbehållsbelopp, blanketter eller information önskar Länsstyrelsen få kopia på de nya reglerna mm.

Ifall inga ändringar skett, ber vi Er att fylla i svar nedan och skicka/faxa in detta till oss.

Svar: Inga ändringar har skett i kommun.

Underskrift:

Länsstyrelsen önskar ha Era svar senast 2000-04-13.

Vänligen

Stig Lindahl

Kennert Jonsson